

Завадський Олександр Миколайович
*заступник начальника-начальник кримінальної
 міліції Кам'янець-Подільського МВСУ в
 Хмельницькій області, ад'юнкт кафедри
 криміналістики КНУВС, капітан міліції*

Профілактика та запобігання злочинності роль громадських формувань в даному напрямку

Важливим компонентом єдиної системи запобігання злочинності виступає профілактика злочинності неповнолітніх. Останній властиві всі закономірності, які характеризують запобіжну діяльність взагалі. Так, вона здійснюється на тих самих рівнях, у тих самих видах і формах, що й профілактика в цілому[1, 171]. Однак запобігання злочинності неповнолітніх має й свою специфіку, обумовлену особливостями даного виду злочинності. Ці відмінні риси пов'язані, насамперед, з віком злочинців, який визначає соціально-психологічні особливості цієї категорії осіб та їх статус у суспільстві[2, 52–54; 3, 120].

Зрештою, організація та проведення роботи з профілактики підліткової злочинності повинна спиратися на дві обставини. По-перше, в силу того, що особистість неповнолітнього перебуває в стадії формування, її злочинні прояви чутливіші до заходів протидії їм, ніж поведінка дорослих злочинців. Звідси, запобіжні заходи краще спрацьовують саме в роботі з першою категорією осіб. По-друге, процес становлення і розвитку особистості неповнолітнього злочинця відбувається здебільшого протягом тривалого часу і має певні закономірності, знання яких дає змогу своєчасно помітити відхилення у моральному формуванні підлітка й запобігти вчиненню ним злочину. В зв'язку з цим наведемо такі дані. Результати дослідження щодо учнів загальноосвітніх шкіл, проведеного науково-дослідним центром Національного університету внутрішніх справ України, довели, що скоєння злочинів школярами обумовлювалося попереднім несприятливим розвитком особистості. Переважна більшість з них пройшла стадію «важковихованості», припускалася аморальних вчинків і порушувала громадський порядок. Близько 70,5% учнів з числа обстежених до вчинення правопорушення були схильні до проведення часу без певної мети, 55,1% – до зловживання спиртними напоями, 28,8% – до бродяжництва. За місцем навчання більше половини обстежених були порушниками шкільної дисципліни, кожний четвертий не засвоював програмний матеріал. Прояви неналежної поведінки посилювалися притаманними цим підліткам негативними рисами характеру, такими як грубість, цинізм, жорстокість, агресивність, брехливість[4, 130–131].

Справжньою проблемою нашого часу є те, що багато молодих людей тяжіють до наркотиків. Серед найбільш поширених злочинів у цій сфері є зберігання наркотиків, втягування неповнолітніх у наркоманію, збут наркотичних засобів. Непоодинокими є і факти розкрадання наркотичних рослин.

Наприклад, ВКМСД Кам'янець-Подільського МВ УМВСУ в Хмельницькій області розкрито досить цікаві, можна сказати, комбіновані злочини – вимагання грошей та збут наркотиків. Один неповнолітній вимагав гроші у молодших. Спочатку він пригощав їх цигаркою з коноплею, а потім шантажував і вимагав за це гроші. Спочатку сума здавалася невеликою – 10 гривень. З кожним днем вона росла як на дріжджах. І коли такса піднялася до 300-500 гривень, дітлахи змушені були розповісти все батькам. Ті ж, в свою чергу, одразу ж звернулися до нас. І це був правильний крок з їхнього боку. Працівники нашого відділення викрили неповнолітнього злочинця. Він здав джерело постачання. Як виявилось, у цьому ланцюжку були задіяні четверо неповнолітніх постачальників та студент місцевого вищого навчального закладу, який привозив наркотики із Старокостянтинова. За цим фактом, згідно із зібраними матеріалами, було порушено кримінальну справу.

Ці та інші відхилення виявляються у поведінці більшості неповнолітніх, що врешті-решт скоюють злочини, тому їх можна досить легко відстежити й запобігти вчиненню суспільне небезпечного діяння. І найкраще з цим можуть впоратися такі неспеціалізовані суб'єкти профілактики як органи освіти (школи, ПТУ, технікуми тощо). Саме педагоги, маючи змогу спостерігати за учнями майже щодня, можуть вчасно помітити серйозні деформації у процесі становлення і розвитку особистості неповнолітнього, здатні призвести до вчинення ним злочину, і спрямувати на корекцію соціальної занедбаності учня весь комплекс виховно-педагогічних засобів. Відтак, в правовій літературі досить часто проводиться думка, що запобігання правопорушенням серед підлітків є передусім педагогічною проблемою, оскільки вона пов'язана з вирішенням певного кола виховних завдань[4, 129-130; 8, 44; 9, 68].

Завданням держави є не тільки наділення громадян широким комплексом прав і свобод, але і створення умов для їх належної реалізації. Стаття 3 Конституції України, визначає, що

метою держави є забезпечення прав і свобод громадян. Також у ст. 36 Конституції України говориться, що громадяни України мають право на свободу об'єднань в політичні партії та громадські формування для здійснення і захисту своїх прав та свобод і забезпеченню своїх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. З огляду на різноманіття прав і свобод громадян, закріплених у Конституції України, вони реалізуються у певних сферах суспільного, економічного, політичного життя. Ці сфери не виступають ізольовано одна від одної, вони перетинаються, і тому, в окремих випадках може скластися конгломерат суспільних відносин, що підпадають під вплив різного виду умов, що створюються для реалізації громадянами своїх прав і свобод. Таким конгломератом виступає громадський порядок, у сфері якого відбувається реалізація численної частини прав і свобод або створюються передумови для їхньої реалізації.[5]

Люди середнього та старшого покоління добре пам'ятають існування та діяльність такої громадської організації як ДНД – добровільна народна дружина. Загалом ДНД створювались на базі підприємств, організацій, навчальних закладів. Їх основною метою була допомога органам внутрішніх справ в охороні громадського порядку. Треба сказати, що діяльність ДНД була досить активною. Та й держава їх підтримувала і заохочувала – за участь в роботі народних дружин надавалась грошова винагорода, додавались дні чергової відпустки тощо.

На даному етапі йде процес відновлення громадських вихователів, які б здійснювали профілактичний вплив на кожного конкретного підлітка, широко залучається до участі у запобіганні злочинам серед неповнолітніх громадськість шляхом створення добровільних громадських формувань за місцем проживання, навчання і роботи підлітків за сприянням органів місцевого самоврядування, трудових колективів підприємств, установ, організацій.

Також потрібно зупинитись на ролі громадських формувань, які перш за все реалізують завдання національно-патріотичного виховання, і, відповідно цим, в свою чергу запобігають підлітковій злочинності. Це:

- розвиток у суспільстві високої соціальної активності, громадянської відповідальності, духовності, становлення громадянського суспільства, що складатиметься з громадян, які володіють високою свідомістю та здатністю проявити її в повсякденній діяльності з забезпечення сталого розвитку;

- утвердження у суспільстві поваги до культурного та історичного минулого України;

- створення і забезпечення реалізації можливостей для повноцінної соціалізації молодих громадян, більш активного залучення їх у вирішення соціально-економічних, культурних, правових, екологічних та інших проблем, як загальнодержавного так і місцевого значення;

- виховання молодих громадян у дусі поваги до Конституції країни, законності, норм суспільного та колективного життя, створення умов для забезпечення реалізації конституційних прав людини та його обов'язків, громадянського та професійного обов'язку;

- розвиток відчуття у громадян почуття гордості, глибокої поваги до символів держави – Герба, Прапора, Гімну України, іншої загальнодержавної та регіональної символіки та історичних святинь, гордості за країну, а також окремі регіони та міста;

- створення умов для посилення патріотичної направленості телерадіомовлення та інших засобів масової інформації при висвітленні подій та явищ суспільного життя, активна протидія антипатріотизму, маніпулюванню інформацією, фальсифікації історії України;

- формування расової, національної, релігійної терпимості, розвиток дружніх відносин між представниками різних етнічних груп.

Підсумовуючи, слід зазначити, що громадські формування з охорони громадського порядку є надійним помічником органів внутрішніх справ у попередженні і припиненні порушень прав і свобод громадян, і на сучасному етапі, тоді коли йде зріст злочинності, його можна подолати тільки взаємодією міліції та громадських формувань.

Список використаних джерел:

1. Блувштейн Ю.Д., Зыри н М.И., Романов В.В. Профилактика преступлений. – Минск, 1986. – 287 с.
2. Криминологія і профілактика злочинів: Курс лекцій (Особлива частина) / Александров Ю.А., Гаврилишин А.П., Гринчак В.М., Джужа О.М., Лихолоб В.Г. – К., 2000. – 201 с.
3. Поволоцька С. До питання про дослідження злочинності неповнолітніх // Право України. – 2002. – № 11. – С. 120-124.
4. Бакаев О.В. Профілактика правопорушень серед учнівської молоді / Педагогічно-правова профілактика правопорушень серед учнівської молоді: Наук.-метод. зб. статей. – К., 1997. – С. 119-151.

5. Конституція України: Офіц. текст: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: Навч.посібник /Авт.-упоряд. М.І. Хавронюк. – К.: Парламентське вид-во. – 1999.

6. Закон України від 22 червня 2000 року «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 40, ст. 338.

Завальнюк Олександр
*ректор Кам'янець-Подільського
 національного університету
 імені Івана Огієнка,
 кандидат історичних наук, професор*

До історії виникнення на Кам'яничині громадських формувань з охорони правопорядку

Я добре пам'ятаю ті часи, коли щовечора на кам'янецьких вулицях можна було зустріти молодих дружинників з червоними пов'язками на руках. Сам, ще будучи студентом, а пізніше – молодим викладачем, неодноразово одягав таку пов'язку.

Конкретний час появи на Кам'яничині добровільних дружин з охорони правопорядку визначити важко. Вірогідно, що їх поява сягає сивої давнини. З історичних джерел відомо, що старостами древнього Кам'янця (їх називали кам'янецькими каштелянами) у XVII-XVIII століттях утримувалися кількасотенні загони міської міліції з вихідців з Волощини – волохами, а відомий магнат Іван Потоцький, збудувавши замок у Панівцях біля Кам'янця, наприкінці XVII століття «для порядку» утримував загін надвірної міліції з волохів.

У добу Центральної Ради в 1917-1918 роках для подолання хвилі злочинності в нашому місті з військовиків та цивільного населення були створені добровільні формування. Окрему «поліцейську сторожу» у добу Директорії на початку 1919 року було сформовано з числа студентів Кам'янець-Подільського державного українського університету.

В 1937-1940 роках на Кам'яничині діяли «бригади сприяння міліції», які у роки Великої Вітчизняної війни стали основою для інших громадських формувань – «груп охорони громадського порядку». Ці формування активно боролися з диверсантами. Коли війна закінчилася, «групи» були розформовані, а їх члени увійшли до складу громадських формувань, що знову отримали довоєнну назву – «бригади сприяння міліції». Така форма громадської самоврядності була досить ефективною у «лихі повоєнні» і проіснувала до початку 60-х років минулого століття.

2 травня 1959 року ЦК КПРС та Рада Міністрів СРСР прийняли постанову «Про участь трудящих в охороні громадського порядку в країні». А через два роки, 8 червня 1961 року, в УРСР постановою ЦК Компартії України та Ради Міністрів УРСР було затверджено Положення «Про добровільні народні дружини з охорони громадського порядку». На цій правовій базі, у перші роки 60-х на Кам'яничині почали створюватися перші народні дружини, добре відомі зрідій частині кам'янчан. Починався цей рух дійсно як добровільний і народний.

Для стимулювання дружинників постановою Ради Міністрів СРСР від 14 лютого 1963 року були введені спеціальні (чергові) проїзні талони для безоплатного проїзду дружинників у громадському транспорті під час виконання службових обов'язків.

До ДНД залучалася робітнича молодь заводів і фабрик, студентство вищих навчальних закладів міста. У 1972 році комсомольцями міста був створений оперативний комсомольський загін дружинників (ОКЗД). В організації роботи дружин педагогічного інституту активну участь брали керівництво факультетів, партійна, профспілкорова і комсомольська організації. Управління добровільними народними дружинами покладалося на штаби у складі представників партійних і комсомольських організацій та силових структур.

28 травня 1874 року постановою ЦК Компартії та Ради Міністрів УРСР «Про подальше удосконалення діяльності добровільних народних дружин з охорони громадського порядку» були затверджені «Положення про ДНД» та «Положення про нагрудний знак «Відмінний дружинник УРСР»». З цього часу дружинники давали урочисту обіцянку чесно та добросовісно виконувати покладені на них обов'язки, захищати права і законні інтереси громадян, стояти на сторожі інтересів суспільства.

Так сталося, що перебудовчі процеси, що відбувалися у другій половині 80-х років ХХ ст. згорнули діяльність добровільних дружин. Хоча за радянською статистикою у 1990 році в